

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

M. Tvllivs Cicero Mannvcciorvm Commentariis Illvstratvs antiquaeq. lectioni restitutus

Continens Epistolas, ad T. Pomponium Atticum, M. Iunium Brutum,
Quinctum fratrem

Cicero, Marcus Tullius

Venetiis, 1583

Ad Ill Et Rever S Angeli Cardinalem Pontificivm In Piceno Legavm
Rainvtivm Farnesivm Pavlli Mantii In Svos Commentarios Ciceronis
Epistolarvm Ad Atticvm. Praefatio

[urn:nbn:de:gbv:45:1-770415](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:45:1-770415)

M V M
A D . I L L . E T . R E V E R . M V M

S . A N G E L I . C A R D I N A L E M
P O N T I F I C I V M . I N . P I C E N O

L E G A T V M

R A I N V T I V M . F A R N E S I V M

P A V L L I . M A N V T I I

I N . S V O S . C O M M E N T A R I O S

C I C E R O N I S . E P I S T O L A R V M

A D . A T T I C V M

P R A E F A T I O

BENE audire, qui est recte factorum fructus, omnes fere uolumus, amplissime, ac praestantissime Rainuti: ipsum quidem recte facere, unde illud quasi ex fonte deducitur, paucorum hominum semper fuit. est enim tum perfectae naturae, tum doctrinae singularis, ut tamen natura sine doctrina facile possit ad laudem peruenire; doctrina sine natura laudabilis numquam, turpis etiam saepe sit. itaque uel in agris inculto homines ingenio uirtutem tamen coluere: doctrinis autem eruditi uiri, quae ad bene agendum esse instrumenta debuerant, iis ad perniciem suarum ciuitatum sunt abusi. quid de Pisistrato Graecae historiae loquuntur? quid nostrae de Caesare? doctum utrumque, & eloquentem fuisse; iis tamen utrumque sensibus, ut, exempla maiorum, & legum sanctissima iura contemnerent, libertatem suis ciuibus eripere praeclearum duxerint. ergo prima laus bonitatis est; quae nihil, nisi se ipsum, spectat, ipsa sibi finis est; altera doctrinae; quae nisi ad bonitatem referatur, laudabilis non est, ideoque, ut laudetur, finem sequitur se ipsa praestantiores. quod si quis est, qui alterum cum altero coniunxerit, ut & bonus sit, & idem doctrinis institutus; neque rectum ideo solum cupiat, quia sit ipse ad rectum natura propensus, sed quia, quod rectum non est, id esse turpissimum intelligat: hic est, quem in uita humana diuina bona consecutum putemus. praecleara res, sed exemplo minus nota: id autem, ut ego opinor, ob eam causam, quod unusquisque, in uitam Principis, tamquam in speculum, intuens, ad illius similitudinem se ipse fingit, & format. ideoque uiri sapientes alterutrum recte cupiuerunt: ut aut reges philosopharentur, aut regnarent philosophantes: utrum esset, futurum, ut ex uirtute penderemus. Quod si fuit ullum tempus, cum homines rationes, & cogitationes suas in philosophia constituerent: tum profecto coepit esse, cum auus tuus, ad Christianae Reipublicae, nimium magno periculo fluctuantis, gubernacula Dei iussu accersitus, sedit in sede Pontificia Pontifex dignissimus, ea praeditus non solum auctoritate, sed etiam sapientia, ut hic nos in tantis tempestatibus seruare solus a naufragio possit. cumque laudandus est maxime, quod optime ipse sentit, optimis semper in studiis, consiliisque defixus; tum, quod optimos uiros adsciuuit sibi & consiliarios, & suae uoluntatis

uoluntatis administratos . in quo ego tantum soleo ponere; ut, si mihi ad alterutrum eligendum optio de-
tur, non bonum Principem malum cum bonis administris, quam bonum cum sui dissimilibus . sed be-
ne, quod habemus utrumque : & Pontificem, qualem res poscebat; & Collegium tali Pontifice dignis-
simum . itaque nunc emergit uirtus : honestum reuocatur: desertae per multos annos literae patronos
habent, diuque, ut auguror, habebunt. tu, Rainuti, fraterq. tuus, duo clarissima Italiae lumina, uterque
Cardinalis, & Cardinalis uterque optimus, praeclaram consuetudinem tenebitis ab auro traditam. certe
enim non ideo te Patuij per tot annos summi doctores erudierunt, ut ea, quae tantis uigiliis quaere-
bas, consecutus negligeres. amabis eadem, & fouebis: tuumq. erit proprium studium non solum colen-
dae uirtutis, sed etiam ornandae. refer animum ad eos, qui, multis ante saeculis extincti, tamen in lau-
de uiuunt : omnes reperies his gradibus adscendentes ad immortalitatem peruenisse, quorum tu quia
facta imitaris; non dubito, quin eorum semper florentibus nominibus ita tuum nomen inferas, ut num-
quam exarescat. Materiam habes ad gloriam, Anconitanam prouinciam; quam nunc ita regis adole-
scens, ut ea praestes, quae saepe desideramus in senibus. quae quamquam ad eos solum, quibus cum
potestate praees, pertinere uideantur: tamen illa tuae ditionis terminis non continentur. scis consuetu-
dinem famae, illa nos per ora hominum sublimes uehit: benefacta simul & malefacta aequae circum-
fert: sed benefacta laudibus excipiuntur, malefacta conuiciis exploduntur. itaque noli putare, te Picen-
tibus solis esse continentem, esse iustum, esse beneficum. Picentes haec uident, longinqui audiunt, &
praedicant, te aiunt esse, ad quem aditus omnibus pateat: cui sit iustitiae, sit pietatis antiquissima cura;
cuius & potestas timeatur, cum omnia possis; & bonitas diligatur, cum idem non plus licere tibi uelis,
quam quantum leges praescribant. Maeste, adolescens laudibus eximie, imitator aui, maiorumq. tuo-
rum. recte cogitasti, In impetio laudem non esse, nisi cum is, qui imperat, impetio dignus est. quod
quia tibi siue a natura, siue a disciplina, siue, ut ego arbitror, ab utraque simul contigit: quod ad naturam
attinet, referimus ad Deum: de disciplina, te ipsum & laudamus, qui ad haec praeclara inuigilaueris; &
amamus, quia sunt amabiles uirtute praediti. Me quidem & multis abhinc annis, cum Romae te uidi-
sem, atque allocutus essem, in tui obseruantiam uoluntas inclinauit, iam tum de tua indole expectan-
tem ea, quae consecuta sunt: & postea Patuij, cum in studiis optimarum artium totus esses, iudicium
impulit. haec tua Picentina legatio quali operis perpolitio fuit: in qua thesauros philosophiae, multo-
rum annorum studio congestos, explicas, & cum prouincia comunicas. itaque, cum ego multo ante,
quam istam tibi administrationem summus Pontifex demandasset, eos commentarios, quibus episto-
las ad Atticum illustrare sum conatus, in tuo nomine emittere statuissem; postea simul cum tuis laudi-
bus creuit uoluntas mea. Eos igitur nunc emitto, serius omnino, quam nonnulli expectauerant: sed
meam tarditatem opus ipsum excusat. epistolas ad Atticum interpretanti properandum non fuit. alii
in rebus possum esse quantumuis strenuus: in hac qui possum esse non tardus: primum multa difficultia,
deinde non iisdem causis omnia, sed alia propter breuitatem, alia propter honorarias, alia propter mo-
res. Huc adde, quod mihi quibusdam in locis non satis fuit explicare ea, quae aperta non erant: sed ten-
taui, num etiam paullo floridius possem, quam nostri grammatici solent. Neque tamen sum nescius, fo-
re multos, qui me in his commentariis, ut hebetem, quia nonnulla minus acute uiderim, uel fortasse
etiam ut caecum, quia prorsus non uiderim, reprehendant, qui si mihi, cur id faciant, causas afferant
probabiles: non committam, ut iidem me etiam ut pertinacem possint reprehendere. amo enim ueri-
tatem, neque eam in me ipso magis, quam in alio; itaque complectar, si ubi eam uidero. Tibi uero,
clarissime Rainuti, quod in has Ciceronis epistolas laboris impendi, maxime ob eam causam cupio
probari; ut, si qui uere iudicare aut propter incertam non possunt, aut propter maleuolentiam nolunt,
eos a consilio detrahendi tua deterreat auctoritas. Venetiis, ∞ D XLIX.

IN · EPISTOLAS
M · TVLLII · CICERONIS

A · D

T · POMPONIVM · ATTICVM

PAVLLI · MANVTII
COMMENTARIVS

De ordine Epistolarum
Libri Primi.

NT E quam ad explanandum aggrediar, ordo ipse postulat, ut agatur de ordine epistolarum huius libri: quae, ut infra descriptum est, rectius, opinor, disponentur, quam quo modo ab imperitis librarijs collocatae nunc leguntur.

Quantum dolorem, epistola 1.

Hoc puto cum alijs argumentis, tum hoc praecipue, quod, ante nullas ad Atticum misisse litteras, indicat ipse non obscure, cum ait: Numquam a Pomponia nostra certior sum factus, esse, cum litteras dare possem. porro autem neque mihi accidit, ut haberem, qui in Epirum proficisceretur; neque dum te Athenis esse audiebamus.

Non committam, epistola 2.

Cum superiorem proximam ostenderit primam esse; secundus huic locus debeat, necesse est. iterat enim & de litterarum missione, & de Quincti fratris animo erga Pomponiam. Existimo etiam (& haec, quae scribimus, scribimus opinantes, gratias habituri, si quis meliora dederit) hanc epistolam diuidi in duas oportere: ut prior in eo terminetur, Quid agas omnibus de rebus;

A &